

Gümnaasiumi kirjandus. Valik tervikteoste käsitlusi

Õppeprotsessi kirjeldus

Sisu ja taotlused

Järgnevas õppeprotsessi kirjelduses on esitatud valik gümnaasiumis terviklikult käsitletavaid teoseid. Kuna kirjanduse ainekava on teksti- ja lugejakeskne, tuleb õppeprotsessi kavandades põhjalikult läbi mõelda käsitletavate teoste valik, et õpetada õpilasi mõistma ilukirjandusteost kui tervikut, tekste analüüsima ja tõlgendama, tajuma teose kujundlikku keelt ning poeetikat.

Gümnaasiumi õpitulemuste järgi peab õpilane nii kohustuslike kui valikkursuste jooksul läbi lugema 3–4 eesti või maailmakirjanduse tervikteost. Õppekavas on kirjanduse kursused esitatud soovituslikus järjekorras, nii et iga õpetaja võib kursusi ja õppesisu ka teisiti järjestada, lõhkumata seejuures õpetatava sisulist tervikut ja aineoloogikat. Tervikkäsitlemaks mõeldud teoste hulgast valib õpetaja klassile sobivad, arvestades õpilase vajadusi ja huve, abstraktse mõtlemise võimet, selle arengut, lugemuse suurenemist. Terviklikult loetavate teoste valikul on mõistlik arvestada eesti ja maailmakirjanduse, klassika ning nüüdiskirjanduse põhjendatud proportsioone ning žanrilise mitmekesisuse põhimõtet, samuti võimalust siduda teose käsitus õppekava alusväärtuste, üldpädevuste ja läbivate teemadega.

Käesolev õppeprotsessi kirjeldus sisaldab järgmisi tervikteoste käsitlusi: Sophokles „Kuningas Oidipus“; W. Shakespeare „Hamlet“; J. W. Goethe „Faust“; August Gailit „Ekke Moor“; Honoré de Balzac „Isa Goriot“; Viivi Luik „Seitsmes rahukevad“; Anton Hansen Tammsaare „Põrgupõhja uus Vanapagan“; Viivi Luik „Ajaloos ilu“; Emil Tode „Piiririik“; A. Kivirähk „Rehepapp“, „Mees, kes teadis ussisõnu“; S. Oksanen „Puhastus“; M. Traat „Inger“; A. Puškin „Jevgeni Onegin“; J. Kross „Keisri hull“.

Tervikteoste käsitlemisel on abiks trüki ilmunud kogumikud:

Kirjandusõpetus gümnaasiumis I. EESi toimetised 4. AS BIT, 2006. (A. Camus „Katk“; O. Wilde „Dorian Gray portree“; F. Tuglase novellid „Suveöö armastus“, „Toome helbed“, „Popi ja Huhuu“, „Inimese vari“; H. Hesse Stepihunt“)

Kirjandusõpetus gümnaasiumis II. AS BIT, 2007. (T. Williams „Klaasist loomaaed“; H. Ibsen „Nukumaja“; A. Strindberg „Isa“; E. Vilde romaani „Mäeküla piimamees“ ekraniseering kirjandustunnis; E. Vilde „Mäeküla piimamees“ ja H. Ibseni „Nukumaja“)

Tervikteoste käsitlemine gümnaasiumis. EESi toimetised 6. 2011. (M. Traat „Inger“; M. Traat „Karukell, kurvameelsuse rohi“; A.H. Tammsaare „Tõde ja õigus“ IV; S. Oksanen „Puhastus“; A. Gelassimov „Janu“)

K. Ristikivi teose „Hingede öö“ põhjalik käsitus: A. Org „Omadele sissekäik lubatud. Karl Ristikivi „Hingede öö“ käsitusvõimalusi koolis“. Haridus 5–6.2007. –

http://haridus.opleht.ee/Arhiiv/5_62007/27-32.pdf

Õpitulemused

Gümnaasiumi lõpetaja:

- 1) oskab tuua näiteid maailmakirjanduse eri voolude ja žanride, teoste ja nende autorite kohta ning seostab neid ajajärgu ja kultuurikontekstiga;
- 2) teab eesti kirjanduse peamisi arengusuundi ning tähtsamaid autoreid ja teoseid;

- 3) oskab avada oluliste teoste tähenduse eesti kirjanduse taustal ning iseenda kui lugeja vaatepunktist;
- 4) oskab loetut mõtestada nii selle loomisaja kontekstis kui ka leida paralleele nüüdisajaga ning iseenda ja üldinimlike probleemidega;
- 5) teab peamiste tekstianalüüsiks tarvilike põhimõistete tähendust ja oskab neid ilukirjandusteose poeetikat analüüsides kasutada;
- 6) mõistab ilukirjandusliku keelekasutuse eripära ja stiili seoseid teksti sõnumiga;
- 7) oskab leida proosa- või draamateksti teema, sõnastada probleemi ja peamõtte, iseloomustada jutustaja vaatepunkti, tegevusaega ja -kohta, miljööd, süžeed ja tegelasi ning ülesehitust ja keelekasutust;
- 8) oskab iseloomustada ja võrrelda teose tegelasi, analüüsida nende omavahelisi suhteid ning funktsioone narratiivis;
- 9) oskab ilukirjandusteksti kasutades nii suuliselt kui ka kirjalikult argumenteerida, oma seisukohti väljendada ja kaitsta;
- 10) eristab kunstiväärtuslikku kirjandust meelelahutusest;
- 11) oskab võrrelda eri kunstiliike ning tuua näiteid kirjandus-, filmi- ja teatrikeele erinevuste kohta;
- 12) märkab teostes peituvaid eetilisi, esteetilisi ja humaanseid väärtusi, suhestab oma ja kirjandusteose väärtuste maailma, põhjendab oma kirjanduslikke eelistusi ning jagab lugemiskogemusi.

ÕPPESISU. Sophokles „Kuningas Oidipus“

Põhimõisted: antiiktragöödia, müüt, rändmotiiv, tegelane ja tema rollid, autoripositsioon

Õppetegevusi ja meetodilisi soovitusi

Õppetegevuse käigus õpilane

- tutvub Oidipuse müüdiga;
- loeb läbi kogu näidendi või õpetaja valitud katkendeid;
- kuulab ja/või vaatab lõike kuuldemängust, vabaõhuetendusest ja/või filmist ja täidab ülesandeid;
- vaatab lõike antiikteatrit käsitlevatest saadetest ja täidab ülesandeid;
- tutvub antiiktragöödia ülesehitusega, võrdleb seda tänapäevanäidendiga;
- täidab ülesandeid tegelase olemuse ja tema eri rollide kohta;
- arutleb teoses kujutatud eetiliste probleemide üle ja selle üle, kuidas tegelased keerulistes olukordades käituvad;
- sõnastab autoripositsiooni ja annab hinnangu teosele tänapäeva seisukohalt;
- dramatiseerib ja esitab ühistöövahendeid kasutades rühmatööna teose katkendi.

Arutlusteemasid ja näidisülesandeid

- Antiiktragöödia osad. Koori osa antiiktragöödias (nt millist meeleolu või õpetussõnu annab edasi koori esinemine, kas koor aitab aru saada sündmustest, kirjeldab tegelaste tundmusi?).
- Oidipuse müüt ja selle kirjanduslikke kajastusi. Arhetüüpsed müüdimotiivid tragöödias.
- Oidipuse eri rollid tragöödias: kosmiline tasand – tegevust juhivad jumalad, domineeriv müüdis; ühiskondlik tasand – tegevust juhivad ühiskonna, st polise vajadused; isiksuse tasand – tegevust juhivad kangelase isiklikud omadused, tõekspidamised, väärtushinnangud, au või autus. Oidipus kui osa maailmatervikust, kuningas ja polise liige, abikaasa ja isa, perekonna liige. Eri rollide konfliktid tegelases.
- Sophoklese teoseid iseloomustavad tugevad, selgepiirilised ja harmoonilised tegelased. Millised stseenid sellest räägivad Oidipuse puhul?

- Sophoklese loomingus on peatähelepanu inimesel, tema tegudel, otsustel ja võitlusel, teda huvitab indiviidi saatus. Tõesta tragöödia põhjal, et see väide on õige.
- Kuidas mõjutavad tegelase saatust teose kaks põhimotiivi – parritsiid ja intsest? Jälgi tõe ilmsikstulekut ja Oidipuse reageerimist sellele. Kas Oidipus valitseb saatust või saatus teda?
- Mis on traagiline iroonia, millistes situatsioonides ja kuidas see väljendub?
- Elada ja surra võib auga ja autult, väärikalt ja vääritult. Selles, mis juhtub, on inimesel tihti väga vähe kaasa rääkida, küll aga sõltub inimesest, kuidas midagi juhtub. Siin on vastus inimese vabadusele. Tõlgenda mõttekäiku teosest lähtuvalt. Kas peab paika väide, et kedagi ei saa pidada õnnelikuks, kuni ta elupäevad pole õnnelikult lõpule jõudnud. Arutle teose põhjal ja too näiteid ka mujalt.
- Kangelase mõiste eri ajastutel.
- Oidipuse saatus on traagiline, kuid kaasakiskuv. Miks? Mida traagilist on teiste tegelaste saatuses?
- Kas „Kuningas Oidipus“ on saatusetragöödia või isikutragöödia? Tugine vastates Anne Lille esseele „Saatus ja vaba tahe vanakreeka tragöödias“.
- Defineeri mõiste *süü*. Kas Oidipus on süüdi? Kui, siis milles? Kui sinu arvates ei ole, siis milles teda võidaks süüdistada. Koosta kaitse- või süüdistuskõne kohtule, kus arutatakse Oidipuse-küsimust.
- Sõnasta autoripositsioon.

Lõiming

Kunstiained: näidendi lavastus: mask, kostüüm, lavakujundus, koori osa antiiktragöödias.

Amfiteater. Dramatiseering. Antiikaja kunst. Oidipus kunstis.

Loodusained: teaduslik ja müütiline maailmapilt.

Sotsiaalained: põhiväärtused ja kõlblus.

Eesti keel: keelelise suhtluse oskuste ja vilumuste arendamine, mõtete, tunnete väljendamine, kuuldu, loetu analüüs, teabe hankimine ja üldistamine.

Võõrkeeled: ingliskeelse katkendi jälgimine.

Soovitavaid digimaterjale

Audio

Kuningas Oidipus. Kuuldemäng. ERR 1975. –

<https://arhiiv.err.ee/vaata/kuuldemang-kuuldemang-kuningas-oidipus/similar-24755>

Audiovideo

Näite mäng: antiikkomöödia, maskid, kostüümid. ERR 1989. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/naite-mang-antiikkomoodia-maskid-kostuupid/same-series>

Stseenid „Kuningas Oidipusest“. Vabaõhuetendus. Eesti filmi andmebaas 1926. –

<http://www.efis.ee/et/filmiliigid/film/id/7494/>

Oedipus Rex is a 1957 film, a film version of the Canadian Stratford Festival production of the William Butler Yeats adaptation of the play *Oedipus the King* by Sophocles.^{[1][2]} –

<https://www.youtube.com/watch?v=ZZUCgq8LfhY>

Tekst

Anne Lill 1994. Kuidas lõpevad tragöödiad? Akadeemia nr 2. Allalaetav Digarist.

Anne Lill 2008. Inimene ja maailm kreeka tragöödias. Kogumiku sisukord. –

<http://www.tyk.ee/admin/upload/files/raamatud/1354804273.pdf>

Anne Lill 1987. Saatus ja vaba tahe vanakreeka tragöödias. Vikerkaar nr 7. Allalaetav Digarist.

ÕPPESISU. W. Shakespeare „Hamlet“

Põhimõisted: tragöödia, arhetüüp, monoloog, travestia, karakter, lugemismudel

Õppetegevusi ja metoodilisi soovitusi

Õppetegevuse käigus õpilane

- teeb õppekirjanduse põhjal ülevaate Shakespeare'i loomingust;
- loeb läbi tragöödia „Hamlet“;
- loeb ja analüüsib eri keeltes (ka Kauksi Ülle „Hamlet. Mercalõ“) ja tõlgetes (nt Georg Meri, Mati Unt, Anu Lamp ja Doris Kareva) tõlge 1997. a) Hamleti monoloogi „Olla või mitte olla...“;
- analüüsib tegelastüüpe, karakterite individuaalsust, sotsiaalseid ja psühholoogilisi probleeme, tegelaste käitumist põhjuse-tagajärje võtmes, inimesekäsitust teoses;
- uurib tegelastevahelisi seoseid, arutleb inimsuhete keerukuse ja selle üle, kuidas saada hakkama mõistuse ja tunnete konfliktiga;
- arutleb, kuidas põrkuvad teoses erinevad arusaamad eetikast;
- otsib teosest arhetüüpeid tegelasi, teemasid, motive;
- loeb läbi Mati Undi travestia „Prints räägib uppunud Opheliaga“, nimetab episoodid, mida Unt travesteerib, ja kirjutab travestia „Uppunud Ophelia vastus prints Hamletile“;
- loeb läbi Paul-Eerik Rummo luuletuse „Hamleti laulud“, sõnastab luuletuse allteksti ja leiab intertekstuaalseid seoseid tragöödiaga;
- teeb kokkuvõtte teoses kujutatud probleemidest;
- arutleb teose eri lugemismudelite üle ja kirjutab ühe põhjal loovtöö.

Arutlusteemasid ja näidisülesandeid

Hamlet

Kui vana on Hamlet? Millistes Hamleti tegudes ja ütlustes väljendub ta dogmaatikavaba, juurdlev mõistus (nt suhtumine isa vaimusse, sõjasse, inimese võimalustesse, inimesse)? Milliste elu põhiväärtuste eest võitleb Hamlet?

Kahtlev, kõhklev Hamlet

Millal on Hamlet otsustav, aktiivne, millal kõhklev, passiivne? Kas Hamlet on oma põhiolemuselt kõhkleja või tegutseja? Kuidas mõista Hamleti monoloogi „Olla või mitte olla...“?

Hullus

Milllega põhjendavad tragöödia „Hamlet“ olulisemad tegelased Claudius, Gertrud, Polonius, Laertes ja Ophelia Hamleti hullust? Millise põhjuse nimetab Hamlet ise? Tragöödia viimases stseenis vabandab Hamlet Laertese ees („Mind vabanda, ma tegin ülekohut...“). Kuidas hindad selle põhjal Hamletit, tema hullust ja käitumist?

Ophelia

Kirjelda Ophelia suhteid isaga. Kuidas hindab Polonius Hamleti käitumist II vaatuses 1. stseeni lõpus? Lugege Hamleti kirja Ophelialle ja tõlgendage selle sisu. Mida Hamlet sellega öelda tahtis? Miks Ophelia hullus?

Polonius

Leia II vaatuses näiteid selle kohta, et Polonius on upsakas, kahtlustav, unustaja, truualamlik, kergeusklik. Võrdle Claudius ja Poloniuse arukust. Kas Polonius hukutas oma lapsed?

Gertrud

Kui kaua oli möödunud kuningas Hamleti surmast? Kas Gertrud kahtlustas Claudius mõrvas? Missugused olid Gertrudi suhted pojaga? Kas ta uskus, et Hamlet on hull? Missugune on Gertrudi roll kuningriigis? Kas Gertrud on tegevuse suunaja või ohver?

Claudius

Missuguseid võtteid kasutab Claudius võimu tagamiseks kuningriigis? Iseloomusta Claudius mitmekülgselt. Mille põhjal võib otsustada, et Claudius oli mõrtsukas? Miks Hamlet teda ei tapnud, kui selleks võimalus avanes?

Ülikoolikaaslased

Mida Rosencrantz ja Guildenstern teadsid toimunust ja toimuvast? Kuidas kuningas neile olukorda seletab? Kas nad on kuninga rumalad, truualamlikud teenrid või segaduses Hamleti sõbrad?

Helsingör

Leia näiteid, mis väljendavad Hamleti kibestumist Helsingöri suhtes. Millised on Hamleti arvates inimese võimalused?

„Hamleti“ lugemismudelid

ÜHISKONNAKRIITIKA

Vaim võimu vastu

Naise roll ühiskonnas

Tulevikuinimese konflikt olevikuga

Ahistavad traditsioonid

Maailma ja inimese hullus

„Aeg liigestest on lahti ...“

MORAALITRAGÖÖDIA

Inimese võimalus olla inimene

Sõprus ja au reetmise ja autuse vastu

Kuritöö ja karistus

Kes on sangarid, kes libasangarid

Vihkamine – armastus

Kättemaks ja aukartus elu ees

INDIVIIDI ARENGULUGU

Tarkus ja rumalus inimeses

Olla või mitte olla – „Hamlet“ kui dilemmalugu

Iseenese leidmise keeruline tee

Mõtlemise raske töö

Olla/saada eetiliselt käituvaks inimeseks

Hamleti eksitus

Elu kui ekslemine labürindis, mis algab sünni ja lõpeb surmaga

ARMASTUSLUGU

Vabadus otsustada ja õigus armastada

Traditsioonid armastuse teel

Julgus kuulata oma südame häält

Vihkamine – armastus

Oskus teha õigeid valikuid

„Ma olen julm, sest arm mult seda nõuab. Üks halb on käes, veel halvem tulla jõuab...“

MÜÜT/ARHETÜÜBID

Oidipuse ja tema isa lugu

Oidipuse kompleks: emasse kiindunud poeg

Isa-poja, ema-poja lugu

Petetud kuninganna

Hukutav, õnnetu armastus

Inimese võimalused oma saatust kujundada

Tõe otsimise odüsseia

Kangelase võitlus kurjusega

Saatan eksitab teelt

Sangarid ja libasangarid

Pandora laegas

Pimeduse võitlus valgusega

Paradiis ja põrgu, paranormaalsed nähtused
Uppunud neiu
Õe-venna lugu
Hullu/narri kaitsev mask

Lõiming

Kunstiained: „Hamlet“ kunstis, filmis ja teatrilaval.

Loodusained: teaduslik ja müütiline maailmapilt.

Sotsiaalained: elu põhiväärtused ja kõlblus. Mõistuse ja tunnete tasakaal. Konflikt ja selle lahendamise teed.

Eesti keel: keelelise suhtluse oskuste ja vilumuste arendamine, mõtete, tunnete väljendamine, kuuldu, loetu analüüs, teabe hankimine ja üldistamine, kirjalik tekstiloome.

Võõrkeeled: ingliskeelse katkendi lugemine.

Soovitavaid digimaterjale

Veebileht

Hamlet. MTÜ Kell Kümme. – <http://www.kell10.ee/lavastused/arhiiv/hamlet>

Õppematerjal

Jaak Lõhmus. Kirjandus kinos. Hamlet. –

http://mcswebsites.blob.core.windows.net/1033/Event_7850/Hamlet_meediamaterjal.pdf

Audio

Teatrisajand. Hamlet Eesti lavadel. ERR 1998. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/teatrisajand-teatrisajand-21-hamlet-eesti-lavadel>

William Shakespeare'i "Hamlet". Kuninga monoloog Ants Lauteri esitus. ERR 1966. –

<https://arhiiv.err.ee/vaata/katkend-william-shakespeare-apos-i-quot-hamlet-quot-kuninga-monoloog>

Audiovideo

Näite mäng: renessanss Inglismaal. W. Shakespeare'i näidendid. ERR 1990. –

<https://arhiiv.err.ee/vaata/naite-mang-renessanss-inglismaal-w-shakespeare-i-naidendid>

Suuri meistreid: William Shakespeare. ERR 1982. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/suuri-meistreid-william-shakespeare-140867>

Lavakunstikateedri XIII lend mängib "Hamletit". Lavastaja Kalju Komissarov. ERR 1988. –

<https://arhiiv.err.ee/vaata/hamlet-187773>

Hamlet. MTÜ Kell Kümme. AK intervjuu Roman Baskiniga. ERR 2013. –

<http://uudised.err.ee/v/vr/kultuur/bba814a3-61cc-46c7-9039-05b58fe9c17e>

Hamlet. Filmi trailer. – <https://www.youtube.com/watch?v=rd74Gniz-A>

Hamleti monoloog. Kenneth Branagh. – <https://www.youtube.com/watch?v=SjuZq-8PUw0>; Mel

Gibson – <https://www.youtube.com/watch?v=ei0fnP9s0KA>

Tekst

Hamlet! Täna. Miks? „Hamleti“ lavastustest Eesti lavadel (1913-1999) ja Tallinna Linnateatris. Priit

Võigemast, intervjuueerinud Raul Ranne. – <http://digar.nlib.ee/digar/show/issn/1406-1104/2012/11/08/lk47>

Hamlet. MTÜ Kell Kümme. – <http://www.kell10.ee/artiklid>

ÕPPESISU. J. W. Goethe „Faust“

Põhimõisted: draama, värssdraama, tegelaste võrdlus, arhetüüpse loo etapid ja motiivid

Õppetegevusi ja metoodilisi soovitusi

Õppetegevuse käigus õpilane

- loeb läbi Goethe teose „Faust“ I osa;

- analüüsib olulisi stseene ja arutleb teose sõlmküsimumuste üle;
- võrdleb Fausti ja Mefistofeese eesmärke, tegutsemist, tõekspidamisi, olemust (inimene, saatan) jm;
- analüüsib teost valgustusajastu ideedest ja ideaalidest lähtuvalt;
- leiab teosest arhetüüpsuse näiteid (teemad, narratiivid, tegelased, motiivid);
- võrdleb Fausti ja Hamletit kui oma eesmärgi poole liikuvaid, tõde otsivaid kangelasi, leiab neis sarnasusi ja erinevusi;
- võrdleb eri teoste tegelaspaare kui loova ja laostava printsiiibi kehastusi: Faust ja Mefistofeles; Andres ja Pearu; Põrgupõhja Vanapagan ja Ants;
- tõlgendab teose taustal mõnd valgustusajastu ütlust (nt *Sapere aude; Cogito, ergo sum*).

Arutlusteemasid ja näidisülesandeid

- Loe läbi osa „Eelmäng teatris“ ja sõnasta selle põhjal, mida eri tegelased arvavad teatrist, publikust, iseenda ülesandest.
- Milliseid olulisi küsimusi arutatakse osas „Proloog taevas“? Mis iseloomustab jumala arvates inimest, mida arvab inimesest Mefistofeles? Mida saame teada Fausti kohta?

- **Stseen „Kaevul“**

1. Missuguse uudise teatab Margaretale Lieschen?
2. Kas Lieschen on Bärbeli suhtes kaastundlik või hukkamõistev? Toeta oma arvamust kolme näitega.
3. Kuidas suhtub Margareta Bärbelisse? Miks?
4. Kuidas iseloomustab stseen ühiskonna moraali?

- **Stseen „Öö“**

1. Millega võrreldakse Margareta väarikust?
2. Mida lubab Valentin oma õe häbistajaga teha?
3. Kust loodab Faust Margaretale kingituse saada?
4. Kelle käe läbi Valentin hukkub? Miks?
5. Miks Mefistofeles ja Faust põgenevad?
6. Mida räägib Valentin Margareta tuleviku kohta?
7. Milles Valentin Margaretat süüdistab?

- **Stseen „Volbriöö“**

1. Mida või keda kutsub Mefistofeles appi, et Harzi mäestiku tippu jõuda?
2. Miks mäele minnakse?
3. Kuidas muutub loodus teekonnal Harzi tippu, unenäo- ja võlumaailma?
4. Missuguseid lõbustusi, mõnusi peaks volbriöö Faustile pakkuma?
5. Mille üle kurdavad kindral, minister, tõusik ja autor?
6. Faust kohtab Lilithit. Kes on Lilith?
7. Miks käsib Mefistofeles Faustil Gretchenist eemale hoida?

- **Stseen „Sombune päev. Väli“**

1. Mida heidab Faust Mefistofelele ette, milles teda süüdistab?
2. Kuidas Mefistofeles Fausti siiski aidata lubab?

- **Stseen „Vangla“**

1. Missugused Margareta mõtted väljendavad tema hullust? Toeta oma arvamust vähemalt kolme näitega.
2. Mis sai Margareta lapsest?
3. Miks on Margareta juurde tulnud Faust?

4. Kuidas Faust Margareta suhtub? Toeta oma arvamust tekstinäidetega.
5. Kelle surmas peab Margareta end süüdlaseks?
6. Miks Margareta ei taha põgeneda?
7. Kuidas olukord laheneb?
8. Teosest võib välja lugeda poolehoidu Margareta. Milles see väljendub?

- **Analüüsi Margareta ja Fausti armastusloo kujutamist teoses.** (Vt ka Underi ballaade „Lapsetapja“ ja „Porkuni preili“.)

Arhetüüpse loo motiivid ja etapid: armastus esimesest silmapilgust, mis hiljem osutub pealiskaudseks kiindumuseks; neiu üksindus; lähedaste ja ühiskonna hukkamõist; veresüü (kellegi hukkumine); õe-venna motiiv; armastus, pattulangemine; kahetsus, kannatamine, jääv armastus; füüsiline valu, vangitorn, hullus, üksindus; ühiskonna ja kellegi lähedase hukkamõist; riid, traagiline kokkupõrge; lapse hukkamine; surm.

- **Selgita Margareta näitel, missugune on Goethe südamekontseptsioon.** (Alustekst Ole Martin Høystadi raamatust „Südame lugu“, peatükk „Faustlik Goethe“.)

Võimalik vastus:

Ole Martin Høystad nimetab Goethe tragöödias „Faust“ Margareta romantismi südamemetafoorika kandjaks ning Fausti „südame ja aju vahelise dialektika ning pinge kandjaks“. Goethe teostes on südamel nii palju tähendusi ja väljendusvõimalusi („polüsementiline ja polüfooniline“), nii et see muutub metafoorist lugejale südamesse minevaks sümboliks.

Goethe teos on paradigmaatiline: ta muudab suhtumist südamesse, loob uue kontseptsiooni, arusaama. Goethe ei defineeri, mis on süda, vaid näitab Margareta südamlikkust, absoluutset, st tingimusteta armastust, ausat meelt südame kaudu: laseb südamel „sümboliseerida inimlikkust“, näidates kaastundlikku, südamlikku ja hella Margareta. Gretcheni puhta südame vastas on Mefistofeelse must süda. Goethe südamekontseptsiooni järgi on süda „tegevuspaik“, kus esinevad oma dialektilises, muutuvast vastuolus nii iha kui valu, kirg kui kannatused, armastus kui kaastunne. Vaid puhta südame omanik on võimeline teisi päästma. Mefistofeles on „külm ja kalkuleeriv, mõtleb ainult nii, kuidas talle kasulik on“. Kuid Goethe järgi on inimese mõõdupuuks empaatiavõime.

Kaastundlik olemine, südame tunded on „nii inimolendi kriteerium kui ka eksistentsi alus“ – ehk vaid kaastundliku, lahke südamega inimese kiidab Goethe heaks ja vaid südamega inimeste tõttu saab maailm eksisteerida. Kirjeldatud kontseptsioon, põhimõte on kogu Goethe loomingut läbiv idee.

Lõiming

Kunstiained: „Faust“ kunstis, filmis ja teatrilaval.

Loodusained: teaduslik ja müütiline maailmapilt. Loodusteaduslike ideede areng valgustusajastul, suhtumine loodusesse.

Sotsiaalained: elu põhiväärtused ja kõlblus, valgustusajastu mõttelugu.

Eesti keel: keelelise suhtluse oskuste ja vilumuste arendamine, mõtete, tunnete väljendamine, kuuldu, loetu analüüs, teabe hankimine ja üldistamine, kirjalik tekstiloome.

Võõrkeeled: võõrapärased nimed, võõrkeelse tsitaadi kuulamine.

Soovitavaid digimaterjale

Õppematerjal

Anneta Tohv. Goethe ja Faust koolitunnis. – <http://annelatohv.wix.com/goethefaust>

Ülesanne

Kristel Kaljund „Faust“ (Sokurov, Venemaa 2011). Kommentaarid ja tööülesanded pärast filmi vaatamist. – <http://www.efis.ee/UserFiles/%C3%95ppematerjalid/Faust.pdf>

Tööülesandeid. –

<http://www.yhis.parnu.ee/images/stories/goethe%20%20%20%20faust.lugemiskontroll.arutlusteemad.pdf>

Helja Kirber. Faust. Tööülesandeid, tõlgendusi. – <http://helja.pbworks.com/w/page/17624155/eel%C3%BClesanded>;
<http://helja.pbworks.com/w/page/17624167/Faust>;
<http://helja.pbworks.com/w/page/17624151/arhet%C3%BC%C3%BCpsus>

Audio

Johann Wolfgang Goethe "Faust". EX libris. ERR 2000. – <http://arhiiv.err.ee/vaata/ex-libris-ex-libris-raamatuaasta-lehekulgi-55>

Goethe "Faust". Kuuldemäng. ERR 1987. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/kuuldemang-faust/similar-37452>

Goethe elu ja looming. Kooliraadio kirjandustund, räägib Ain Kaalep. ERR 1983. – <http://arhiiv.err.ee/vaata/kooliraadio-kirjandustund-goethe-elu-ja-looming>

Mängu ilu. Valgustusepohh. Märt Väljataga ja Marek Tamm. ERR 2004. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/mangu-ilu-mangu-ilu-nr-19-valgustusepohh>

Audiovideo

Goethe „Faust“. Stseene tragöödiast. ERR 1957. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/37452>

Goethe „Faust“. Katkend VAT Teatri ekspressionistlikust pantomiim-kollaažist. OPI, ERR 2013 (alates 01.00). – <http://arhiiv.err.ee/vaata/op-473>

Goethe „Faust“. Katkend Gounod' ooperist. Kommentaare. ERR 2012. – <http://arhiiv.err.ee/vaata/mi-285/similar-138579>

Gounod' „Faust“. Kommentaare ooperi muusika ja lavastuse sünni kohta teatris Estonia. ERR 2014. – <http://arhiiv.err.ee/vaata/faust-kulisside-taga>

Tekst

Ole Martin Høystad „Südame lugu“ (2008); ei ole veebis kättesaadav.

ÕPPESISU. August Gailit „Ekke Moor“

Põhimõisted: narratiiv: lugu (aeg, tegevuskoht, sündmused), tegelased (karaktertegelane, karakteriloojaka, muutuv ja muutumatu tegelane; tegelase iseloom ja hoiakud, sotsiaalne positsioon, välimus, tegelase kujutamise kujundlik aspekt), tekst, jutustamine (vaatepunkt); teose probleemistik, ideestik; huumor, grotesk; sümbol, alltekst; autori stiil.

Õppetegevusi ja meetoodilisi soovitusi

Õppetegevuse käigus õpilane

- loeb läbi teose „Ekke Moor“;
- töötab õpetaja antud ülesannete järgi rühmas, kus rühmaliikmed jagavad ülesanded, analüüsivad teost, koostavad kokkuvõtte, kasutades veebipõhiseid koostöövahendeid, nt ajurünnakuvahendeid Tricider, AnswerGarden, mõistekaarte Mindomo, Caccoo vm ühistöövahendeid;
- osaleb rühmatöö esitlusel klassis;
- hindab klassikaaslaste tööd mõne õpetaja valitud hindamismudeli põhjal;
- leiab veebist vähemalt kolm arvustust, mis analüüsivad viimaste aastate „Ekke Moori“ lavastusi, ja teeb kokkuvõtte Ekke Moori rolli tõlgenduste kohta, tuues esile nii positiivset kui negatiivset;
- osaleb õpetaja juhitud teost kokku võtvas arutelus.

Arutlusteemasid ja näidisülesandeid

1. Sõnasta Praost Odja, Pille Riini, Jevdokia, Eetsa Jõrsi, Aleksander Jundi, Uutsõ elutõed. Nimetatud tegelased on kõik erinäolised. Leia omadusi, harjumusi vm tegelast iseloomustavat, mis muudab tegelase huvitavaks karaktertegelaseks. Põhjenda teose näidetega.
2. Nimeta sündmused, milles Ekke Moor oma teekonnal osaleb. Gailitlik kujutuslaad on sageli

liialdav. Nimeta sündmusi, mis on kujutamisiisilt humoorikad või lausa grotesksed. Toeta oma arvamast teose näidetega.

3. Teoses on palju naistegelasi, nt Neenu, Eneken Üüve, Pille Riin, Elda Indu, Lassi. Iseloomusta neid ja too esile iga eripära. Mida Ekke Moor neilt õpib? Iseloomusta tegelast, kellest sinu arvates oleks Gailiti teos millegi olulise võrra vaesem. Mille poolest?
4. Ekke on teoses erinevates rollides: rändnäitlejate trupis, pastor Odja, Peipsi-venelaste ja kraavihallide juures, Lapimaal. Missugused rollid need on? Mida Ekke Moor oma teekonnal eri kohtades erinevaid inimesi kohates õpib?
5. „Ekke Moori“ tegelased on kohati karikeritud, kuid sügava sümbolväärtusega, näidates lugejale tõsist, sageli rahale üles ehitatud külaühiskonda – petlikku maailma. Võib öelda, et Gailit on sotsiaalkriitiline. Põhjenda.
6. Pille Riiniga kohtumine on romaani üks olulisemaid. Loe hoolega seda osa teosest, jälgi, missugused on Ekke ja Pille Riini sarnasused ja erinevused, ja selgita, missugused muutused hakkavad toimuma Ekkes.
7. Kui Ekke jõuab koju tagasi, on palju muutunud ja samas nagu pole ka. Mis on muutunud, mis mitte? Mis on kordumas? Kirjelda sündmusi, mis loovad teosele raami. Püüa lahti mõtestada nende tähendus, sümboolsus. Kas Ekke Moor leiab lahtised allikad, mida ta otsima läks, või võib tema otsinguid pidada läbikukkunuks?
8. Analüüsi Gailiti stiili. Jälgi sõnavara eripära, lausestust, kujundeid (eriti võrdlusi), vahendeid, mille abil kirjanik loob groteski, koomikat.
9. Esita üks sulle eriti meeldinud mõte ja kommenteeri seda. Milline on Gailiti sõnum sulle kui lugejale? Mida võiksid tema seisukohtadest omaks võtta, millele vaidleksid vastu?
10. Priit Kruus kirjutab, et romaan tugineb mitmetele eesti tüvitekstidele ja rahvusteemadele: sellest võib ära tunda Tammsaare Andrese tõsimeelsuse, eesti rahva ennemuistsete juttude tegelasi, aga ka vene kummalise rahvusiseloomu. Millele tuginedes võib nii väita?

Lõiming

Kunstiained: „Ekke Moor“ teatrilaval ja raadioteatris. Laulutekstide kuulamine, nende sisu avamine. Tegelasuhete või tegevuspaikade kaardi joonistamine. Loomingu väärtustamine. Loovvõimete, mõtte- ja tundemaailma arendamise kaudu oma identiteedi ja isikupärase maailmapildi loomine. Kunstilise kujundi, autoripositsiooni ja sõnumi mõistmine.

Loodusained: eri paikkondade ja looduse kujutamine teoses. Isikustatud loodus, kujundlikkus.

Sotsiaalained: elu põhiväärtused ja kõlblus; maailmapilt ja kultuur, sotsiaalsed suhted.

Eesti keel: süvalugemine, keelelise suhtluse oskuste ja vilumuste arendamine, mõtete, tunnete väljendamine, sõnavaratöö. Kuuldu, loetu analüüs, teabe hankimine ja üldistamine. Kokkuvõtte koostamine ja esitamine. Teose stiili analüüs.

Soovitatavaid digimaterjale

Veebileht

Kuiksilla. August Gailiti sünnikodu. – <http://kuiksilla.weebly.com/>

August Gailit. – <http://gailit.weebly.com/index.html>

Õppematerjal

Veebipõhiseid ühistöövahendeid. –

<http://voicethread.com/myvoice/#thread/4011388/20595362/22605101;>

Hindamismudeleid. – <http://opetaja.edu.ee/hindamismudelid/index.php?tegevus=vmudel&avid=16;>

Audio

Kuuldemäng "Ekke Moor" (10 osa). ERRi arhiiv. Instseneering ja lavastaja Tamur Tohver, heliloojad Marko Matvere ja Mait Seger. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/kuuldemang-kuuldemang-ekke-moor-1-osa>

Ekke Moor. Väikeste Lõõtspillide Ühing. Kuuldemängu muusika ja laulud. –

http://www.vly.ee/albumid1_moor.php

Omavahel. ERR 1991. Andrus Vaarik loeb katkendi teosest. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/omavahel-andrus-vaarik>

Audiovideo

Paberist ingliske. ERR 1997. Dramatiseering August Gailiti romaani "Ekke Moor" ainetel, Salongteater. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/paberist-inglike-1>

Tekst

Priit Kruus 2007. „Ekke Moor“ viipab lugejale sõbralikult. Järelsõna. –

https://priitkruus.files.wordpress.com/2010/04/ekke_moor_priitkruus1.pdf

Naiskujude ülesandest A. Gailiti romaanis „Ekke Moor“. Sõjaeelse Eesti esseistika ja kirjanduskriitika.

– <http://www.kirjandusarhiiv.net/?p=1762>

Magistritöö

Eva-Liisa Mälksoo 2010. August Gailiti loomingu käsitlemise võimalusi koolis. –

http://www.murre.ut.ee/arhiiv/naita_pilt.php?materjal=kasikiri&materjal_id=D1681&sari=D

ÕPPESISU. Honoré de Balzac „Isa Goriot“

Põhimõisted: romaan, realism, tegelane, tegelastüüp, narratiiv, kompositsioon, probleem, argument

Õppetegevusi ja metoodilisi soovitusi

Õppetegevuse käigus õpilane

- tutvub kirjaniku elu- ja loomingulooga;
- meenutab realismile iseloomulikku, leiab realismi kajastusi teosest;
- kirjeldab peategelast, tema iseloomu ja hoiakuid, sotsiaalseid suhteid, välimust, kujutamise kujundlikku külge;
- leiab teosest näiteid inimese ja keskkonna seotuse kohta (inimest ümbritsevad asjad on seotud iseloomu ja kommetega);
- teeb lühikese kokkuvõtte teose narratiivist, nimetab loos peituvad saladused ja analüüsib nende tähtsust kompositsioonis;
- argumenteerib teksti näidetega väidet, et Balzaci tegelasi iseloomustab suunatus ühele eesmärgile, kirglikule kinnisideele;
- tõlgendab ütlust „Armastus teeb pimedaks“ teose näiteil;
- leiab põhjendusi ütlusele, et Balzac näitab oma kaasaega raha peeglist, arutleb selle üle, mida Balzac veel peegeldab;
- kirjeldab romaani kandvate tegelase seotust peategelase püüdluste ja saatusega;
- seletab, mis on goriot'likkus, ja arutleb selle üle, kas goriot'likkust kohtab ka tänapäeval;
- liigitab tegelased eesmärkide, hoiakute, käitumise jm põhjal selle järgi, milliseid ajastu koondkujusid need sümboliseerivad, koostab tegelastüübi profiili;
- koostab rühmas töötades Balzaci teose tegelaste sotsiaalvõrgustiku;
- arutleb selle üle, mis teeb inimese õnnelikuks, milliseid teid ja võimalusi kasutavad inimesed õnne saavutamiseks romaanis ja tänapäeval, miks inimesed vahel ei leia õnne;
- sõnastab pool- ja vastuargumente väitele, et Balzaci teos kõneleb oma lugejaga nii 19. kui 21. sajandil.

Lõiming

Kunstiained: realism kunstis.

Sotsiaaliained: ajaloolise ja sotsiaalse tegelikkuse ja probleemide kujutamine; inimese ja ühiskonna, inimestevahelised suhted; eetika ja moraal.

Loodusained: inimese maailmapilt; looduse kujutamine realistliku teoses.

Võõrkeeled: maailmakirjanduse autorite ja teostega tutvumine kui huvi äratamine vastava maa ja selle kultuuri vastu.

Eesti keel: lugemine, kuulamine, kõnelemine, kirjutamine, analüüs, süntees, hindamine; poolt- ja vastuargumentide esitamine, oma seisukohtade põhjendamine.

Soovitavaid digimaterjale

Õppematerjal

Romantism ja realism. – <http://romantismrealism.weebly.com/>

Realism kirjanduses. – <http://e-ope.khk.ee/ek/2012/realism/>

Merle Pintson 2012. Balzac. –

<http://koolitaja.eenet.ee:57219/Waramu3Web/downloader?resourceId=1-e2fdfe35-2055-492b-97c6-1ca1dee9d593&attachmentId=5735>

Esitlus

Merle Pintson 2012. Realism. –

<http://koolitaja.eenet.ee:57219/Waramu3Web/downloader?resourceId=1-1a21ab0d-4e5d-4c40-b075-34b720e20741&attachmentId=5725>

Audio

Klassikalood. Honore de Balzac. Isa Goriot, katkend. ERR 1985. –

<https://arhiiv.err.ee/vaata/klassikalood-klassikalood-honore-de-balzac-isa-goriot-i-katkend>

Naljad. Balzac. ERR 2006. – <http://arhiiv.err.ee/vaata/luuleroom-talvine-tee-a-puskini-luulest>

Aja jälg kivis. Balzaci maja Pariisis. ERR 2010. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/aja-jalg-kivis-aja-jalg-kivis-balzaci-maja-pariisis>

Maailmapilt. Zweig Balzacist. ERR 1999. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/maailmapilt-zweig-balzac-ist>

Tekst

Anne Nahkur 2006. Kirjandus realismist postmodernismini. Õpiku näidisleheküljed.

<https://www.koolibri.ee/download/?action=binary&id=3664>

ÕPPESISU. Viivi Luik „Seitsmes rahukevad“

Põhimõisted: romaan, omaeluloolisus, tegelane, ajakujutus, kompositsioon, looduskirjeldus, motiiv, detail, vaatepunkt, stiil

Õppetegevusi ja metoodilisi soovitusi

Õppetegevuse käigus õpilane

- loeb õppematerjale ja teeb kokkuvõtte stalinismiperioodi mõjust eesti aja- ja kultuuriloos;
- loeb kirjanduskriitkat ja intervjuusid kirjanikuga, et uurida autori elu ja teose seoseid, leida omaeluloolisi seiku teosest;
- analüüsib teose minategelast, tema suhteid teiste tegelastega ning teda ümbritseva maailmaga;
- analüüsib ajastu kujutamist teoses, ajastuga seotud probleeme, nende mõju tegelastele, inimsaatustele;
- uurib teose kompositsiooni, looduskirjelduste, tegelase hingeseisundi ja tegevuse pingestumise kooskõla kujutamist;
- määratleb jutustaja ja teose vaatepunkti;
- analüüsib teose poeetilist stiili, detaile ja motiive.

Arutlusteemasid ja näidisülesandeid

- Iseloomusta teoses kujutatud last, last kui ajastu peegeldajat. Missuguste sündmuste kujutamise põhjal võib öelda, et minategelase kujutamise kaudu ironiseerib ja naeruväärustab Luik stalinlikku propagandat ja sotsialistlikku tegelikkust ning lammutab müüti õnnelikust lapsepõlvest?
- Too näiteid selle kohta, et Viivi Luige lapse kujutamise viis lähtub romantilisest

kehakontseptsioonist: keha, mis on emotsioonide, tunnete, meelelisuse, suhtumise väljendus, mis ei ole muust maailmast lahutatav, pigem maailma osa.

- Mida saad teada ajastu, sündmuste ja inimeste kohta? Missuguste kujutatud sündmustega seoses võib öelda, et need on ajastu kontekstis poliitiliselt tundlikud?
- Vanaema on teoses kui arhetüüpne, müütiline ürgema. Mõttele, missugune on tema roll romaani tegevustikus ja inimsuhetes, ning leia väite kinnituseks näiteid teosest.
- „Seitsmes rahukevad“ on tõsine raamat, aga samas on see omamoodi naljakas. Mis on selles teoses naljakat? Too näiteid ka selle kohta, kus tekst on naljakas, kuigi olukord seda ei ole. Miks selline kujutamisi viis on vajalik ja kuidas see lugejale mõjub?
- „Rahukevade“ vanaema räägib mulgi murdes, räägib puhtalt ja vankumatult oma keelt. Tõnu Õnnepalu kirjutab: „Lapse murdekeeles on midagi väga liigutatavat, .. see teeb ta kuidagi väga vanaks, väikeseks halliks kaitsetuks kaltsukubuks, kes tuleb otseteed hoopis teisest, muistsest ja ajatust, mitte ajaloolisest, vaid müütilisest ilmast.“ Uues maailmas, milles laps elama hakkab, räägitakse kirjakeeles. Jälgi tegelaste keelekasutust: kes räägib murdes, kes segakeeles, millal missugust keelt kasutatakse. Mida sellest arvata?
- „Seitsmes rahukevad“ on ühest küljest ajaloolis-poliitiline romaan, kuid rohkem isegi universaalne teos, mis kõneleb jonnakast, elujõulisest inimloomusest. „Portree tollelt „stalinistlikust lapsest“ on eelkõige psühholoogiline portree,“ väidab Õnnepalu. Selgita näidete abil, et teoses on need kaks poolt tõepoolest olemas.
- Teoses „Seitsmes rahukevad“ on olulisel kohal looduskujutus, kuid loodusdetailid märgivad ja sümboliseerivad midagi muud kui loodust: looduse kaudu kirjeldab ja hindab Luik aega; looduse kujutamine on seotud ajalooga, ajaloomäluga, ajaga, mida Luik kujutab. Selgita väite sisu ja põhjenda väidet vähemalt kolme tekstinäitega.

Lõiming

Sotsiaalsained: ajastu poliitiline taust ja selle mõjutused.

Loodusained: looduskujutus teoses, selle seos ajalooga.

Kunstained: ajastu peegeldumine kunstis.

Eesti keel: lugemine, kuulamine, kõnelemine, kirjutamine; analüüs, süntees, hindamine; oma seisukohtade põhjendamine; murdekeel.

Soovitavaid digimaterjale

Veebileht

V. Luik ja M. Traat. Kirjandusraal 2012. – http://luikjatraat.synter.ee/kirjanike_vordlus.html

V. Luik ja H. Hirv. Kirjandusraal 2012. – <http://luikhirv.weebly.com/viivi-luik.html>

Viivi Luik. – <http://www.viiviluik.ee/?act=algusesse>

Audio

Kohustuslik kirjandus. Toimetaja ja tõlkija Triinu Tamm räägib Viivi Luigest ja tema raamatust „Seitsmes rahukevad“. Intervjuu Viivi Luigega. ERR 2013. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/kohustuslik-kirjandus-triinu-tamm-ja-viivi-luik>

Viivi Luik. Seitsmes rahukevad. Viivi Luik räägib rootsi raadioajakirjanik Maarja Talgrele oma romaani „Seitsmes rahukevad“ prototüübist ja autobiograafilisest osast teoses – iseenda ja peategelase lapsepõlvest. ERR 1989. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/151327>

Lastetuba. Reet Made räägib kirjanik Viivi Luigega tema lapsepõlvest Viljandimaal. ERR 1998. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/lastetuba-lastetuba-viivi-luik>

Keele ja kultuuri piiridest. „Seitsmes rahukevad“ ja Viivi Luik. Tõlge prantsuse keelde. Räägib Tõnu Õnnepalu. ERR 2006. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/keelekorv-keelekorv-tonu-onnepalu-viivi-luigest>

Audiovideo

Aken aja liikumisse. Hetki aja liikumisest mõtestavad Viivi Luik ja Jaan Kaplinski. ERR 1991. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/aken-aja-liikumisse-viivi-luik-192505>

Õhtutund kirjanikuga. Romaani „Seitsmes rahukevad“ saamisloost. ERR 1985. –

<https://arhiiv.err.ee/vaata/ohtutund-kirjanikuga-viivi-luik>

Tekst

Eesti lugu: Viivi Luik „Seitsmes rahukevad“. EPL.29.04.2009. –

<http://epl.delfi.ee/news/kultuur/eesti-lugu-viivi-luik-seitsmes-rahukevad?id=51169865>

Maire Jaanus 1989. „Mina“ keeles: Viivi Luige „Seitsmes rahukevad“. – Keel ja Kirjandus nr 3. Digarist allalaetav.

Magistritöö

Merit Pärnpuu 2014. Viivi Luige värvikasutus romaanis „Seitsmes rahukevad“: halli, musta, valge ja punase poeetiline funktsioon. –

http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/44015/Parnpuu_Merit_MA2014.pdf

ÕPPESISU. Anton Hansen Tammsaare „Põrgupõhja uus Vanapagan“

Põhimõisted: lugemismudel, müüt, filosoofiline, psühholoogiline, allegooriline romaan

Õppetegevusi ja metoodilisi soovitusi

Õppetegevuse käigus õpilane

- loeb läbi romaani „Põrgupõhja uus Vanapagan“;
- kuulab katkendeid saatest „Kohustuslik kirjandus“ (ERRi arhiiv 03.02.2013), kus Urmas Vadi, Jüri Arrak ja Maarja Vaino räägivad Anton Hansen Tammsaare romaanist „Põrgupõhja uus Vanapagan“, ja täidab kuulamise ajal töölehe;
- kuulab õpetaja seletust teose erinevatest lugemismudelitest: nt teos kui eksistentsialistlik, teoloogilise taustaga, folkloristlik, ökokriitiline, ühiskonnakriitiline romaan, armastusromaan, romaan narr-tõerääkijast, võõrast teiste seas, teos hullusest, tagurpidi pööratud „Faust“, apokalüpsist kujutatav teos;
- analüüsib teose peategelaste olemust ja kujutamist;
- analüüsib tegelastevahelise dialoogi keelt, sh mõjutusvõtete kasutamist;
- analüüsib teose poeetilist stiili, detaile ja motiive;
- analüüsib teost õpetaja antud ülesannete järgi üksi või rühmas eri lugemismudelitest lähtuvalt, koostab kokkuvõtte, kasutades veebipõhiseid ühistöövahendeid;
- kuulab klassikaaslaste esitlusi, osaleb arutelus;
- osaleb õpetaja juhitud teost kokku võtvas arutelus;
- kirjutab arutleva kirjandi.

Arutlusteemasid ja näidisülesandeid

- Põrgupõhja Jürka ja Ants on vastandlikud tegelased. Leia nii palju kui võimalik näiteid, mis seda väidet kinnitavad.
- Mida püüdlikumalt Jürka elab taevaste ja maiste seaduste järgi, seda kehvemaks muutub tema elujärg. Esita selle väite kinnituseks hulgaliselt näiteid.
- Jürka on mitmete Tammsaare tegelaste üldistus: ta on mitmeplaanisem tegelane kui Ants, teda iseloomustab lihtsus, looduslähedus, usk, kindlad eluväärtused, tööarmastus jne. Kinnita seda väidet näidetega teosest. Leia veel Jürkat iseloomustavat.
- Ants on üheplaanisem tegelane kui Jürka. Tema jaoks on ainuke väärtus omakasu, rikastumine ükskõik mil viisil. Tammsaare ütleb, et Antsu ja tema semlakite mentaliteet valitseb kogu Eestis. Põhjenda väiteid, tuginedes teosele.
- Milline on maailm väljaspool Põrgupõhjat ja kuidas Jürka seal hakkama saab? Kas võib öelda, et Tammsaare on ühiskonnakriitik? Põhjenda.
- Missuguseid kurbnaljakaid, paroodilisi stseene on romaanis? Põhjenda, miks on Tammsaare kasutanud irooniat, paradokse, paroodiat.

- Analüüsi üht romaani stseeni demagoogilise mõjutamise aspektist.
- Joonista Vanapagana elupuu. Kirjuta tüvele heleda värviga suurimad eesmärgid Põrgupõhja Jürka õndsakssaamise teel ja puu harudele eluseigad, mis talle rõõmu valmistasid. Tumeda värviga kirjuta seigad, mis tekitasid kurbust, valu, pettumust, arusaamatusi, viha jm negatiivseid tundeid. Puu harule kirjuta põhjused, mis ei lasknud Jürkal õndsaks saada. Kumb toon tõuseb rohkem esile, kas hele või tume? Mis on olulisimad põhjused?
- Tammsaare on skeptik. Jürka ei saa teada, kas ta talitas maa peal inimesena õigesti ja kas selle kaudu tuleb oodatud õnn ja rahulolu. Võib-olla on inimene nii loodud, et ta ei tahagi õnnelikuks saada? Siiski on inimesel vaja kaljukindlalt uskuda oma tegude ja ideaalide õigusesse. Ideaal, millesse veendunult uskuda, annab eluvõitluseks jõudu ja julgust. Kirjuta (teose põhjal) mõttekäigust lähtuv poolt- või vastuargumente sisaldav arutlus, leia teosest kirjandi motoks sobiv tsitaat, pealkirjasta tekst.

Tammsaare „Põrgupõhja uus Vanapagan“

Saade „Kohustuslik kirjandus“ (ERRi arhiiv 03.02.2013)

Põrgupõhja Jürka on Tammsaarel loodud kui _____
tegelastüüp.

Teoses on _____
dialoogid.

Tammsaaret huvitab _____ olemus. Jürkat iseloomustab:

_____

Kaval-Antsu iseloomustab:

Romaan on seotud
müütidega: _____

Piibli järgi seitsmest surmapatust on Tammsaare käsitlenud eelkõige kaht:

_____

Inimese kõige sügavamaks olemuseks võib pidada

_____

Usk ja religioossus pole _____, usk tähendab seda, et

_____

Romaani üheks alustekstiks on _____, teoses on näiteks sellised motiivid:

_____

Tammsaare käsitleb tõe ja vale vahekorda elus:

_____

Õndsaks saamine Kaval-Antsu moodi tähendab:

_____

Teoses on arhetüüpne hulluse motiiv, see on seotud

_____

Teose folkloorne taust tähendab seda, et

Teoloogiline lähenemine teosele lähtub

Goethe „Fausti“ ja Tammsaare „Põrgupõhja“ kokkupuutepunktid on järgmised: _____

Lõiming

Kunstiained: kultuuripärandi väärtustamine ja tundmine. Müütilised kangelased ja piiblimotiivid kunstis. Tammsaare kunstis.

Loodusained: looduse kujutamine kirjandusteoses. Kirjandusteose looduskirjelduse kui kunstilise kujundi analüüs. Teaduslik ja müütiline maailmapilt. Ökokriitika.

Sotsiaalsained: teoses kujutatu seostamine tänapäeva elu ja inimestega. Väärtushoiakute kujunemine ja kõlblusküsimustega tegelemine. Inimestevahelised suhted. Ühiskonnakriitika.

Eesti keel: keeleteadmiste ja keeleloomeoskuste rakendamine suulises ja kirjalikus tekstitöös. Eri liiki tekstide lugemine ja kuulamine, analüüs ja mõistmine. Keel, stiil, mõjutamine. Arutlev kirjand.

Soovitavaid digimaterjale

Veebileht

Tammsaare muuseum: Tammsaare elu ja looming. – <http://linnamuuseum.ee/tammsaare/>
Kreutzwaldi sajand.Tammsaare. –

http://krzwlive.kirmus.ee/et/lisamaterjalid/ajatelje_materjalid?item_id=53&table=Persons

Paganaraal. Annika Apri, Sander Puntso, Kalli Rüis 2014. Õpilastöö. –

<http://kirjandusraal.wix.com/paganaraal>

Sirje Nootre 2016. Põrgupõhja uus Vanapagan. Lugemismudelid. –

<https://padlet.com/nootresirje/i3y2nyzjd6og>

Kätlin Lääne 2015. Põrgupõhja uus Vanapagan. Tammsaare teose ja selle põhjal valminud filmi võrdlus. – <http://porgupohja.weebly.com/>

Helja Kirber. Põrgupõhja uus Vanapagan. Sissejuhatus. –

<http://helja.pbworks.com/w/page/17624205/P%C3%B5rgup%C3%B5hja%20uus%20Vanapagan%20-%20sissejuhatus>

Ülesanne

Tammsaare muuseumi Mauruse viktoriin. – <http://linnamuuseum.ee/Viktoriin/>

Audio

Kohustuslik kirjandus. Anton Hansen Tammsaare "Põrgupõhja uus Vanapagan". ERR 2013. –

<https://arhiiv.err.ee/vaata/kohustuslik-kirjandus-juri-arrak-ja-a-h-tammsaare>

Loetud ja kirjutatud. Kirjandussaate külaline on Tammsaare muuseumi juhataja Maarja Vaino. ERR

2016. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/loetud-ja-kirjutatud-kas-me-tunneme-tammsaaret>

Kuuldemäng "Kaval-Ants ja Vanapagan". ERR 1991. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/kuuldemang-kuuldemang-kaval-ants-ja-vanapagan>

Eesti raha tähed. Anton Hansen Tammsaare. ERR. –

http://heli.er.ee/helid/oy/OY2009_EESTI_RAHA_TAHED_Toomas_Haug_Anton_Hansen_Tammsaare.mp3

Audiovideo

Põrgupõhja uus Vanapagan 1964. Treiler. –

<http://www.efis.ee/et/filmiliigid/film/id/748/videoklipid/1297>

Põrgupõhja uus Vanapagan 1964. Digitaalselt taastatud 2013. –

<http://www.efis.ee/et/filmiliigid/film/id/748/>

Tammsaare muuseum: kirjaniku korter. – <https://www.youtube.com/watch?v=KEdR43GE3VE>

Tekst

Anton Hansen Tammsaare. Põrgupõhja uus Vanapagan. – https://et.wikisource.org/wiki/P%C3%B5rgup%C3%B5hja_uus_Vanapagan

Tammsaare-teemaline Vikerkaar 2004, 1–2. Digarist allalaetav.

Maarja Vaino 2015. Uusi lugemismudeleid kirjandusklassika käsitlemisel. – http://www.emakeeleselts.ee/omakeel/2015_1/OK_2015-1_07.pdf

Arne Merilai 2012. Irratsionaalne Tammsaare. – <http://kjk.eki.ee/ee/issues/2012/5/151>

Riho Saard 2011. Lunastuse teema A. H. Tammsaare romaanis „Põrgupõhja uus Vanapagan“. – <http://keeljakirjandus.eki.ee/285-293.pdf>

Maarja Vaino 2016. Tammsaare irratsionaalsuse poeetika. Eesti Keele Sihtasutus. (Ei ole veebis tasuta kättesaadav.)

Magistritöö

Maria Mandri 2015. Ilukirjandusliku proosastiili käsitlemise võimalusi gümnaasiumi kirjandusõpetuses. – <http://dspace.ut.ee/handle/10062/48560>

ÕPPESISU. Viivi Luik, „Ajaloosilu“

Põhimõisted: romaan, teema, detail, kujund, ajakujutus, tegelane, vaatepunkt, alltekst

Õppetegevusi ja metoodilisi soovitusi

Õppetegevuse käigus õpilane

- loeb teose „Ajaloosilu“ läbi;
- tutvub kirjaniku elu- ja loomingulooga või meenutab seda;
- kuulab õpetaja valitud lõike saadetest ja arutleb selle üle, mida kirjanik väärtustab ja kuidas nimetatud hoiakud kajastuvad romaanis „Ajaloosilu“;
- teeb lühikese kokkuvõtte teose narratiivist;
- kirjeldab teose teemaderingi;
- tutvub teoses kujutatud ajastu sündmustega Eestis ja mujal maailmas;
- analüüsib romaani aegruumi, ajakäsituse loomist;
- analüüsib teose tegelasi;
- kirjeldab teose vaatepunkti;
- leiab teose olulised sümbolid, seletab nende tähendust;
- tõlgendab mõnd romaani tsitaati;
- analüüsib romaani kujundlikku keelt;
- arutleb teose allteksti üle;
- koostab autorile teose kohta vähemalt viis sisukat küsimust, on valmis klassikaaslast kujuteldava autori rollis intervjuuerima ja ise teiste koostatud küsimustele kujuteldava autori rollis vastama.

Arutlusteemasid ja näidisülesandeid

- Uuri teose tegelasi: nende päritolu, elukäik, ideaalid, eesmärgid, probleemid, tunded (eriti hirm), maailmavaade jm. Kas tegelastes on midagi ühist? Mis neid eristab?
- Teosest võib leida eksistentsi õuduse kujutamist ja absurdi, olme painet, ümbruse (nii inimese kui looduse) absoluutse vaenulikkuse kujutamist. Selgita eelnevat, jälgides Lioni, tema isa ja tädiga Olga kujunemisteed; looduskirjeldusi; ajaloosündmuste kui tausta kasutamist selleks, et näidata inimese üksildust, kurbi kogemusi; jälgi juuste ja rongi kujundit, mõtesta need lahti.
- Viivi Luige kodulehe moto on pärit I. B. Singerilt: „...Olen kindel, et ühel päeval ärkavad/ kõik surnud üles ja nende esimene /küsimus on: kas saab lugeda üht uut /raamatut väljasurevas keeles...“ Uuri, kes oli I. B. Singer. Miks seda nime võib teose kontekstis seostada ajaloolise mälega? Missugune on tähendus lähtuvalt keelest?

- Kas võib öelda, et Viivi Luige teoses on esikohal identiteediküsimus, kusjuures esiplaanil ei ole niivõrd üksikisik, vaid kirjanik püüab identifitseerida aega? Põhjenda ja kirjelda aega, mida Luik kujutab. Leia aega iseloomustavaid detaile.
- Võta viie lausega kokku teose sündmustik.
- Selgita, mida tähendab, et teoses „toimib palju kronomeetreid ja palju kalendreid. Jutustamine on polükrooniline, siin on palju ajatasandeid – erinevaid kelli ja kalendreid /--/“ (Juhani Salokannel). Jälgi, kuidas kujutatakse indiviidi subjektiivse ajataju ainulaadsust.
- Luik kasutab teoses jutustades kaht ajavormi: olevikku ja minevikku. Jälgi kolme oleviku kasutust: jutustav olevik (kõige tavalisem jutustamise vorm, tegevus sündmuste järjekorras (nagu tavaliselt kasutatakse jutustades minevikku); mäletamise olevik (pildid ja olukorrad minevikust); mütologiseeriv olevik (teistsugune loogika, mida võib kohata unenäos või palves või luules vm; põhjuslikke suhteid nähakse ebatavaliselt, harjumuspäratult).
- Uuri, missugustest sündmustest rääkides kasutab Luik imperfekti.
- Kirjelda, missugune on teoses kujutatud geograafiline lava, /--/ Ida-Euroopa, mis on lugeja silme ees allpool avaneva suure panoraamina (Juhani Salokannel) ja mida vaadeldakse Eesti taasiseseisvumisest lähtuvalt. Missugune on teoses kujutatud maailm, nähtuna kahe ajastu künniselt?
- V. Luige romaani „Ajaloos ilu“ kohta on kirjutatud: „Romaan on suur ajastuüldistus, eesti kirjanduse üks esimesi sügavalt kosmopoliitseid teoseid. Põhiosa tegevusest toimub Riias, taustaks on 1968. aasta sündmused Prahast. Teos tõusis juba oma esmailmumisel kitsast eesti kultuuriruumist kõrgemale, tabas ajastunärvi, tegi võimsaid üldistusi, lähtudes Euroopa ajaloo...“ Selgita öeldu taustal teose pealkirja sümboolset tähendust.
- Teose põhiidee on seotud armastuse, lunastuse, vabaduse ja elu võimalikkusega. Selgita teose põhiideega seotud eksistentsiaalset küsimust „Kas armastus, vabadus ja lunastus on võimalikud ajaloo kui verejanulise vampiiri lummuses, mil rütmi dikteerivad moodsates mundrites marssivad inglite ja deemonite ühisarmeed?“ (Arne Merilai), mis puudutab nii juute, eestlasi, lätlasi kui ka venelasi.
- Teoses on kaks erilist tegelast: Issanda ingel ja valge ahv. Jälgi, missuguste sündmuste ja millega seoses nad välja ilmuvad, missugune on nende roll teoses.
- Leia teosest huvitavaid tsitaate, mida tahad ühel või teisel põhjusel kommenteerida.
- Kirjandusteadlane Arne Merilai ütleb, et kirjandus sõnastab olemist, olemise poeetiline sõnastamine ulatub kõige peenemate tunde- ja vaimunüansideni (artikkel „Olemise luuleline kehtestamine: Viivi Luik“). Analüüsi teose poeetilist keelt.

Lõiming

Kunstiained: ajastu kujutamine kunstis; Epp Maria Kokamägi (teose kaane illustraator) inglismotiivid kunstis.

Loodusained: kirjandusteose looduskirjelduse kui kunstilise kujundi analüüs.

Sotsiaalsained: totalitarism; teoses kujutatud seostamine Eesti ja maailma ajaloo. Ühiskonnakriitika. Moraal, väärtushoiakud. Inimestevaheliste suhete keerulisus.

Eesti keel: keeleteadmiste ja keeleloomeoskuse rakendamine suulises ja kirjalikus tekstitöös. Eri liiki tekstide lugemine ja kuulamine, analüüs ja mõistmine. Keel, stiil.

Soovitavaid digimaterjale

Veebileht

V. Luik ja M. Traat. Kirjandusraal 2012. – <http://luikjatraat.synter.ee/Analyyss/Vordlus.html>

V. Luik ja H. Hirv. Kirjandusraal 2012. – <http://luikhirv.weebly.com/viivi-luik.html>

Viivi Luik. – <http://www.viiviluik.ee/?act=algusesse>

Õppematerjal

Esitlus

Viivi Luik. Õpilastöö. – https://prezi.com/1xpy8p_ezcw/ajaloo-ilu/

Audio

Viivi Luik räägib oma romaani "Ajaloosilu" sünnist ja väljaandmisest. ERR1991. –

<https://arhiiv.err.ee/vaata/viivi-luik-ja-tema-romaan-quot-ajaloo-ilu-quot>

Kirjanduse tähestik. Viivi Luik. ERR 2009. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/kirjanduse-tahestik-kirjanduse-tahestik-viivi-luik>

Audiovideo

Aken aja liikumisse. Hetki aja liikumisest mõtestavad Viivi Luik ja Jaan Kaplinski. ERR 1991. –

<https://arhiiv.err.ee/vaata/aken-aja-liikumisse-viivi-luik-192505>

Tekst

Rein Raud 2010. Pariisi ja Praha kevad. EPL 16.04. – <http://epl.delfi.ee/news/arvamus/pariisi-ja-praha-kevad?id=51274494>

Looming – olemise kehtestamine: Viivi Luik. Teose tutvustus. –

http://kodu.ut.ee/~amerilai/Viivi_Luige_kogumik_Algus.pdf

Anna Verschik 1992. „Ajaloosilu“ ja juudid. Keel ja Kirjandus nr 5.

Kalev Kesküla 1996. Tema juhatas inglid sisse. Vikerkaar nr 10.

Andres Langemets 1991. Kirjandusilu ja ilus ajalugu: Viivi Luik: "Ajaloosilu". Looming nr 11.

Arne Merilai 2006. Viivi Luik linnulennul. Keel ja Kirjandus nr 9.

Juhani Salokannel 1991. Isiklikku kogemust otsimas. Sirp 11. 10.

Arne Merilai. Olemise luuleline kehtestamine: Viivi Luik. –

http://kodu.ut.ee/~amerilai/V.LUIK.LUULELINE_KEHTESTAMINE.html

Magistritöö

Inga Sapunjan 2014. Totalitarismi kujutamine Viivi Luige romaanis „Ajaloosilu“ ja Herta Mülleri romaanis „Südameloom“. –

http://193.40.4.3/bitstream/handle/10062/41689/sapunjan_inga.pdf?sequence=1&isAllowed=y

ÕPPESISU. Emil Tode „Piiririik“

Põhimõisted: romaan, narratiiv, teema, detail, kujund, aja- ja ruumikujutus, tegelane, probleem, vaatepunkt

Õppetegevusi ja metoodilisi soovitusi

Õppetegevuse käigus õpilane

- loeb teose „Piiririik“ läbi;
- kuulab ja/või vaatab õpetaja valitud lõike ERRi saadetest;
- teeb lühikese kokkuvõtte teose narratiivist;
- kirjeldab teose teemaderingi;
- tutvub teoses kujutatud ajastu sündmustega Eestis ja mujal maailmas;
- analüüsib romaani aegruumi, ajakäsituse loomist;
- analüüsib teose tegelasi;
- kirjeldab teose vaatepunkti;
- leiab teose olulised sümbolid, seletab nende tähendust;
- arutleb autori ja teose seoste, elu- ja loominguloolisuse üle;
- tõlgendab mõnd romaani tsitaati;
- analüüsib romaani kujundlikku keelt;
- koostab autorile teose kohta vähemalt viis sisukat küsimust, on valmis klassikaaslast kujuteldava autori rollis intervjuuerima ja ise teiste koostatud küsimustele kujuteldava autori rollis vastama.

Arutlusteemasid ja näidisülesandeid

- Kirjandusteadlane Jaan Undusk kirjutab: „Piiririiki“ on temaatiliste tunnuste ja algse pöörase edu tõttu rahvusvahelisel turul nimetatud ka eesti esimeseks euroromaaniks. Kuid see, mis raamatus müüb, pole ilmselt mitte eeskätt postmodernistlik kirjutusviis või homoerootiline paatos. Mis müüb, see on Önnepalu esituses ahistavalt väike, isegi skeptilise eestlase jaoks nii hirmuäratavalt troostitu Eesti – mitte 20. sajandi lõpu nõukogulikust ümberrahvastamise paraadist väsinud, vaid pigem 19. sajandi keskaiga vaimsesse letargiasse vaibunud, kleenuke ja kägistussinine, meelt heitev ja melodramaatiline vaestelinn Eesti.“ Leia teosest näiteid, mis kinnitavad Unduski arvamust.
- Teosel on sümboolse tähendusega pealkiri. Analüüsi teost ja selle sümboolset pealkirja, lähtudes väitest „Tekst kulgeb elu ja surma, olemise ja olematuse, ilu ja hävituskire piiridel, olles üles ehitatud vägivaldse surma ümber, pihtimusjutustusena, mille kulminatsiooniks on rahulik, kergekäeline eluvõtt“ (Epp Annus).
- Uuri piiride olemust peategelasel, inimestevahelistes suhetes, geograafilises mõttes (Ida ja Lääs) – nende valulikkust, tinglikkust, segunemist, sulandumist jm. Missuguseid maailmu piirid eraldavad?
- Jaan Undusk kirjutab: „Kogu Önnepalu looming on teekond olematu armastuse poole. Tammsaare on meie armastuskirjanik number üks. Kui ta millestki juba kirjutab, siis ainult seetõttu, et seal kusagil on peidus armastus, mis tähendab valmisolekut surra. Ka Önnepalu otsib armastust kui surmatungi, kuid erinevalt Tammsaarest ei leia ta seda.“ Kas oled Önnepalu loominguga kohtu väidetuga nõus? Põhjenda.
- Leia teosest kolm huvitavat tsitaati, mida tahad ühel või teisel põhjusel kommenteerida.

Lõiming

Kunstiained: ajastu kujutamine kunstis.

Loodusained: kirjandusteose looduskirjelduse kui kunstilise kujundi analüüs.

Sotsiaalsained: Ida- ja Lääne-Euroopa; moraal, väärtushoiakud, suhtumine. Homoseksuaalsus. Inimestevaheliste suhete keerulisus.

Eesti keel: keeleteadmiste ja keeleloomeoskuse rakendamine suulises ja kirjalikus tekstitöös. Eri liiki tekstide lugemine ja kuulamine, analüüs ja mõistmine. Keel, stiil.

Soovitavaid digimaterjale

Veebileht

Tiina Tsõtsin, Evelin Sokk, Helen Parik. Tõnu Önnepalu, Mehis Heinsaar. –

<http://heinsaar.weebly.com/>

Azilja Valejeva 2010. Tõnu Önnepalu. – <http://onnepalu2010.weebly.com/index.html>

Tõnu Önnepalu 2009-2010. Esna aeg. – <http://orri Saar.blogspot.com/ee/>

Esitlus

Heily Soosaar. Tode „Piiririik“. – https://prezi.com/ejko-36j_xg9/emil-tode-piiririik/

Audio

Keskööprogramm. Tõnu Önnepalu loeb katkendeid "Piiririigist", autoriga vestleb Maris Johannes.

ERR 2003. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/kop-kop-katkendeid-emil-tode-raamatust-piiririik>

Kirjanduse tähestik. Tõnu Önnepalu. ERR 2010. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/kirjanduse-tahestik-kirjanduse-tahestik-tonu-onnepalu>

Inemise sisu. Tõnu Önnepalu. ERR 2010. – <http://arhiiv.err.ee/vaata/inemise-sisu-tonu-onnepalu>

Audiovideo

Tõnu Önnepalu. Plekktrumm. ERR 2015. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/plekktrumm-tonu-onnepalu>

Tõnu Önnepalu loeb katkendit romaanist "Mandala". –

<https://www.youtube.com/watch?v=cgAzXyKvzgc>

Tekst

Jaan Undusk. Eesti Lugu. Emil Tode „Piiririik“. EPL 31.07.2009. –

<http://epl.delfi.ee/news/kultuur/eesti-lugu-emil-tode-piiririik?id=51174562>

Mari Saar 2006. Oma ja võõra piiril: enesemääratlemise küsimused Emil Tode romaanis „Piiririik“. –

[http://www.ut.ee/hortussemioticus/1_2006/pdf/1\(2006\)_saar.pdf](http://www.ut.ee/hortussemioticus/1_2006/pdf/1(2006)_saar.pdf)

Delaney Michael Skerret 2006, tlk Krista Mits. Narratiiv, ülestunnistus, identiteet: Emil Tode "Piiririik". Keel ja Kirjandus nr 9.

Epp Annus 2007. Postkolonialismist sotskolonialismini. Vikerkaar nr 3. –

<http://www.eki.ee/km/annus/2007%20Postkolonialismist%20sotskolonialismini%20Vikerkaar.pdf>

Bakalaureusetöö

Helle Ly Tomberg 2015. Soolisuse kujutamine Tõnu Õnnepalu proosaloomingus romaanide „Piiririik“, „Printsess“ ja „Mandala“ põhjal. –

http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/48772/Helle%20Ly%20Tomberg_BA.pdf

ÕPPESISU. Kivirähk „Rehepapp“ või „Mees, kes teadis ussisõnu“

Põhimõisted: ironia, kultuskirjandus

Õppetegevusi ja meetodilisi soovitusi

Õppetegevuse käigus õpilane

- analüüsib tööjuhenditele toetudes eelnevalt läbi loetud tervikteost nii üksinda kui ka rühmas töötades;
- kannab analüüsi rühmas või klassis ette;
- toob loetu põhjal paralleele tegelikust elust;
- võrdleb katkendit raamatust ja lavastust;
- dramatiseerib rühmaga vabalt valitud koha tekstist ja kannab selle ette;
- kirjutab etteantud teemadel klassikirjandi.

Arutlusteemasid ja näidisülesandeid

- Teose ajastu tegelikule taustale iseloomuliku esiletoomine ja võrdlus teoses olevaga.
- Kaasajaga paralleelide otsimine ja üldistus, leidmaks teose sõnumit.
- Huumor ja ironia teostes, selle roll ja mõju lugejale.
- Müütiliste motiivide taustast, erinevate narratiivide ja motiivide kasutamisest (intertekstuaalsusest) teoses.
- Eestluse ja eestlase kuvand ja selle tähtsus teose ideestik.
- „Ussisõnade sisinal näikse olevat ühe täisringiga lõpule jõudnud ka Kiviräha Eesti ajaloo tsükkel,“ väidab L. Kaljundi oma arvustuses „Aga ükskord ei alga aega“. Kuidas seda teoste põhjal kinnitada ja mis on nende teoste moraal?
- Mis tingib teostes vaimse ja füüsilise allakäigu?
- Kuidas on füüsilised vallutused teostes seotud kultuuriliste muutustega.
- Kultuskirjandusele iseloomuliku väljatoomine ja analüüs.

Lõiming

Sotsiaalsed: Eesti ajaloo erinevate perioodide olemus ja nende kajastus kirjanduses ja rahva kultuurimälus.

Kunstiained: kunst eestluse peegeldajana; teater ja kino eestluse kandjatena.

Eesti keel: muistendite ja muinasjuttude motiivid, nende kasutamine kirjanduses ja kunstis. Esitluse tegemine. Kirjalik (illustreeritud) loovtöö.

Soovitavaid digimaterjale

Audio

Litter: Andrus Kivirähk. ERR 2005. – <http://arhiiv.err.ee/vaata/litter-litter-andrus-kivirahk>
Andrus Kivirähk. Rehepapp („Neljateistkümnes november“). Loeb Arne Üksküla. ERR 2013 –
<https://www.youtube.com/watch?v=2LL3B9DANIQ>

Audiovideo

Teater Endla. Mees, kes teadis ussisõnu. Etenduse tutvustus. 2011 –
<https://www.youtube.com/watch?v=RzuLtfWzgc>

Tekst

Liia Kaljundi 2007. Aga ükskord ei alga aega (Andrus Kivirähk „Mees, kes teadis ussisõnu). Vikerkaar nr 9. –
<http://www.vikerkaar.ee/archives/11107>

ÕPPESISU. Oksanen „Puhastus“ (4 tundi)

Põhimõisted: melodraama, katarsis

Õppetegevusi ja metoodilisi soovitusi

Õppetegevuse käigus õpilane

- tegeleb ajastule omase sõnavara ja olustiku lahtimõtestamisega;
- leiab ja analüüsib teoses olevaid sümboleid;
- analüüsib tööjuhenditele toetudes läbi loetud tervikteost nii üksinda kui ka rühmas töötades;
- kannab analüüsi rühmas või klassis ette, visualiseerib ettekannet;
- võrdleb filmi, lavastust ja teost;
- kirjutab loovtöö.

Arutlusteemasid ja näidisülesandeid

- Nüüdiskirjandus ja ajalugu.
- Autorikeskne kirjandus ja autori peegeldus teoses.
- Moraal ja eetilised küsimused tegelikkuses ja kirjanduses.
- Eetilised valikud ja nende tagajärjed.
- Tänapäeva ja nõukogude aja hirmud, nendega hakkama saamine ja tagajärjed.
- Naistevastane vägivald ja selle tagajärjed erinevatel aegadel.
- Andestamise võimalikkus ja põlvkondade sidusus.
- Filmi, lavastuse ja raamatu erinevus ja mõjukus.

Lõiming

Sotsiaalsed: ajastu poliitiline taust ja selle peegeldus kirjanduses.

Kunstiained: lavastus ja film kui kirjandusteose visualiseerija.

Eesti keel: kuulamine, kõnelemine, kirjutamine, sõnavaratöö.

Soovitavaid digimaterjale**Õppematerjal**

Aili Kiin. Sofi Oksaneni romaan „Puhastus“. Tervikteoste käsitlemine gümnaasiumis. EESI toimetised VI. 2011

Audio

Litter: Sofi Oksaneni romaanist „Puhastus“ räägivad Urmas Vadi ja kirjanik Ene Mihkelson. ERR 2009 –
<http://arhiiv.err.ee/vaata/litter-litter-33032>

Audiovideo

Vanemuise „Puhastus“ Kultuurisaates "OP" 2011. –

<https://www.youtube.com/watch?v=ppbk5IPT1xc>

Puhastus (treiler) 2012. – <https://www.youtube.com/watch?v=s7tRh8pmKsM>

Tekst

Eneken Laanes. Trauma ja popkultuur: Sofi Oksaneneni „Puhastus“. Vikerkaar.12.2010. –

<http://www.vikerkaar.ee/archives/12428>

ÕPPESISU. Mats Traat „Inger“ (3 tundi)

Põhimõisted: armastusromaan, eneseaktualiseerimine

Õppetegevusi ja metoodilisi soovitusi

Õppetegevuse käigus õpilane

- leiab armastusromaanile iseloomulikke tunnuseid ja analüüsib maailmakirjandusest tuntud armastusromaanide neist lähtudes;
- teeb koos kaaslastega paaris- või rühmatöid, et täita töölehed, ja kannab tulemused klassile ette;
- analüüsib romaani tegelasi ja selle käigus tegeleb ka eneseanalüüsiga;
- kirjutab lühiarutluse.

Arutlusteemasid ja näidisülesandeid

- Eetika kirjandusteoses ja tegelikkuses erinevatel ajastutel.
- Õpetaja ja õpilaste suhete kujunemine ja selle tagamaad teoses ja kaasajal (mis on muutunud, mis jäänud samaks).
- Õpetaja kui eetilise normi peegeldaja; nõuded talle ja nende täitmise võimalikkus.
- Sõpruse erinevad tasandid; sõber kui kuulaja, lohutaja, kaaslane; sõprus kui kohustus ja koorem.
- Inimsuhete keerukus ja teise mõistmise olulisus suhetes; kompromisside hind.
- Armastus ja vastutus; armastus ja ausus enda ja teiste ees; armastus ja egoism.
- Perekond kui side ja koorem; lapsed perekonna liitjana; lapsevanema roll.
- Õnne võimalikkus teiste tunnete arvelt.

Lõiming

Sotsiaalsed: ajastust sõltumatute probleemide olemus ja selle peegeldus kirjanduses; eetilised valikud erinevatel ajastutel.

Eesti keel. kuulamine, kõnelemine, kirjutamine; rühmatööde suulised ja kirjalikud esitlused.

Soovitavaid digimaterjale

Veebileht

K. Johanson, B. M. Orlov. Mats Traat, Viivi Luik. Kirjandusraal 2012. –

<http://luikjatraat.synter.ee/Index.html>

Õppematerjal

Anne Kivimäe. Mats Traadi romaan „Inger“. Tervikteoste käsitlemine gümnaasiumis. EESI toimetised VI. 2011

Audio

Kirjanduse tähestik. Mats Traat. ERR 2009 – <https://arhiiv.err.ee/vaata/kirjanduse-tahestik-kirjanduse-tahestik-mats-traat>

Keskööprogramm. Õpetaja kuju eesti kirjanduses. ERR 2000. –

<https://arhiiv.err.ee/vaata/keskoopprogramm-opetaja-kuju-eesti-kirjanduses>

Audiovideo

Mats Traat. ERR 2009. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/mats-traat-91513>

ÕPPESISU. Puškin „Jevgeni Onegin“

Põhimõisted: värssromaan, väärtushinnangud

Õppetegevusi ja metoodilisi soovitusi

Õppetegevuse käigus õpilane

- teeb õppematerjalide põhjal kokkuvõtte Puškini elust ja loomingust;
- on läbi lugenud teose „Jevgeni Onegin“;
- leiab teosest romantismile iseloomulikke jooni;
- teeb aktiivõppemeetodeid kasutades kokkuvõtte teose probleemidest ja analüüsib tegelasi,
- teeb teistele esitluse oma (rühma) kokkuvõttest;
- arutleb teose probleemistiku ja tänapäeva seoste üle;
- teeb loovtöö.

Arutlusteemasid ja näidisülesandeid

- Karakterite individuaalsus ja inimsuhete keerukus.
- Tegelasate eetilised sihid, sotsiaalsed ja psühholoogilised probleemid.
- Mõistuse ja tunnete tasakaal ja konflikt inimeses.
- Tegelasate arengu jälgimine ja kaardistamine.
- Loomuliku ja haritud inimese ideaal.
- Teise (naise, võõra, veidra) kujutamine.
- Armastus ja egoism; armastus ja truudus.
- Teose traagilisus ja seos tänapäevaga.
- Teose erinevad interpretatsioonid; võrdlus ooperi ja balletiga.
- Lugeda katkendeid erinevate žanride võtmes ja lavastada need. Analüüsida teksti mõju ja idee muutust.

Lõiming

Sotsiaalsed: indiviidi ja ühiskonna vastuolo teose ajastul ja tänapäeval. Isiksuse võimalus olla sõltumatu. Eetilised valikud ja nende tagajärjed.

Kunstiained: lavakunsti erinevad väljendusvahendid ja nende abil teose edasiandmine.

Eesti keel: suuline ja kirjalik loovtöö; teosele lavastuslike vahendite abil uue mõtte andmine.

Soovitatavaid digimaterjale

Audio

Luulesõpradele. Aleksandr Puškin. Jevgeni Onegin. ER 1966 –

<http://arhiiv.err.ee/vaata/luulesopradele-aleksandr-puskin-jevgeni-onegin>

Audiovideo

Juri Lotman Vestlusi vene kultuuriloost. Puškini elus olulist rolli etendanud inimesed. Aleksander I.

ERR arhiiv 1991 – <http://arhiiv.err.ee/vaata/vestlusi-vene-kultuuriloost-juri-lotman-puskini-elus-olulist-rolli-etendanud-inimesed-aleksander-i>

P. Tšaikovski ooper „Jevgeni Onegin“. Vanemuine 2013. –

<http://www.vanemuine.ee/repertuaar/jevgeni-onegin/>

J. Cranko ballett A. Puškini ainetel „Onegin“. Estonia 2015. – <http://www.opera.ee/lavastus/onegin/>

ÕPPESISU. Jaan Kross „Keisri hull“

Põhimõisted: ajalooline romaan, faabula, süžee

Õppetegevusi ja metoodilisi soovitusi

Õppetegevuse käigus õpilane

- tegeleb ajastule omase sõnavara ja olustiku lahtimõtestamisega;
- leiab ja analüüsib teoses olevaid sümboleid, motiive;
- analüüsib ja võrdleb teose tegelasi, nende arengut ja väärtushinnanguid;
- analüüsib tööjuhenditele toetudes läbi loetud tervikteost nii üksinda kui ka rühmas töötades;
- kannab analüüsi rühmas või klassis ette, visualiseerib ettekannet;
- teeb teose põhjal teosele tuginedes tegelase blogisissekande, FB lehekülje või tulevase filmi treileri;
- kirjutab loovtöö.

Arutlusteemasid ja näidisülesandeid

- Üksikisiku roll ja vastutus ühiskonnas toimuva suhtes.
- Indiviidi ja ühiskonna vastasseis, selle tulemused erinevatel ajastutel. (Rühmatöö: I rühm: Võrrelge, missugused reeglid (nii kirjutatud ehk seadused kui kirjutamata) valitsevad kummaski ühiskonnas, millised on karistused rikkumiste eest. Tehke järeldused! II rühm: Võrrelge, missugused võimalused on inimesel tegutseda ja ennast teostada kummaski ühiskonnas; mis on takistuseks ja mis edasiviivaks jõuks. Tehke järeldused! III rühm: Võrrelge missugused on võimalused kummaski ühiskonnas inimesel ühiskonda mõjutada ja vastupidi: ühiskonnal inimest vormida. Tooge konkreetseid näiteid ühiskonnast ja ka kirjandusest! Tehke järeldused!
- Ühiskonna mõttemallidele muutmise võimatus ja võimalikkus.
- Tegelaste väärtushinnangud ja eetilised valikud ning nende tagajärjed.
- Kompromissitus ja ausus ning vastutus oma lähedaste käekäigu ees.
- Võõrdumine oma keskkonnast ja sellega kaasnevad probleemid.
- Abielu kui truudus ja ohverdus.
- Vanemate ja laste suhted; laps kui ühiskonna mõjude kandja.
- Võimukandja ja inimlikkus; sellest tulenev konflikt.

Kirjutamisülesanded J. Krossi teose „Keisri hull“ põhjal

1. Filosoof Albert Schweitzer on oma essees „Inimene ja inimene“ (1962) arvanud: „Tavaliselt on see, mida meile inimese küpsuse pähe pakutakse, resigneerunud mõistlikkus. Inimene võtab selle omaks teiste eeskujul, hüljates ükshaaval need mõtted ja veendumused, mis talle nooruses kallid olid. Kunagi ta uskus, et tõde võidab, nüüd enam ei usu. Kunagi ta uskus inimestesse, nüüd enam ei usu. Kunagi ta uskus headust, nüüd enam ei usu. [...] Sügavam elukogemus räägib kogenematusete teist juttu. Ta vannutab noori eluaeg truuks jääma mõtetele, mis neid praegu vaimustavad. Nooruseidealismis tunnetab inimene tõde.“

Kirjuta vähemalt 300-sõnaline arutlus, milles analüüsid, mida inimene saaks teha ja peaks teiste heaks tegema. Tugine J. Krossi teosele „Keisri hull“ ja tõmba paralleele ka tänapäevaga.

Pealkirjasta tekst ise.

Artur Alliksaar on öelnud: „Me vajame nii nutuväärselt palju. / Me julgeme tahta (ja tahet omadagi) nii naeruväärselt vähe.“

Kirjuta vähemalt 300-sõnaline arutlus inimolemuse, armastuse, tõe ja (tahte)vabaduse teemal. Tugine J. Krossi teosele „Keisri hull“ ja tõmba paralleele ka tänapäevaga. Pealkirjasta tekst ise.

2. Teoloog Toomas Paul on arvamusoos „Pärast pidusöömaega“ (EPL, 04.01.2011) kirjutanud: „Muidugi on täiuslikkus kättesaamatu. Sellel pole muud tähendust kui olla täheks, mis teed valgustab. See näitab suunda, kuhupoole liikuda. [...] Kuid üks asi on lahinguväli, kus sa tõmbad hinge pärast võitu, hoopis midagi muud aga on, kui sa teed sellest kandetooli, kuhu istuma jäädagi. Ja kui pole täiuslikkust, millega sa siis oma saavutusi võrdled, et nendega rahule jääda?“

Kirjuta vähemalt 300-sõnaline arutlus, milles käsitled inimese elu tähtsaid eesmärke ning nende saavutamise võimalikkust, võimu ja tõe vahekorda. Tugine J. Krossi teosele „Keisri hull“ ja tõmba paralleele ka tänapäevaga. Pealkirjasta tekst ise.

Lõiming

Sotsiaalsed: ülevaade teose ajaloolisest taustast; ajastust sõltumatute probleemide olemus ja selle peegeldus kirjanduses; eetilised valikud erinevatel ajastutel.

Eesti keel: kuulamine, kõnelemine, kirjutamine; rühmatööde suulised ja kirjalikud esitlused.

Soovitavaid digimaterjale

Veebileht

K. Laube. Jaan Kross ja Anton Hansen Tammsaare. 2012. – <http://tammsaarekross.weebly.com/>

Õppematerjal

H. Soosaar. J. Kross „Keisri hull“. – <https://prezi.com/qa5ro0jr4gim/j-krossi-keisri-hull/>

K. Vilgats. Jaan Kross. 2015. – <https://prezi.com/ybfzfelcapwx/jaan-kross/>

I. Porkon. Jaan Krossi elu ja looming. – <http://www.slideserve.com/kaemon/jaan-krossi-elu-ja-looming>

E. Lindsalu. Novellianalüüs. Jaan Krossi elust ja loomingust. TLÜ. –

<https://www.tlu.ee/opmat/ek/Novellianalüüs/index.html>

Audiovideo

Ellen Niit ja Jaan Kross, 1960. aastate lõpp. –

<https://www.youtube.com/watch?v=OmMckqNKdZY&list=PLBpTS6-OvTFyKbUGsibzBR8eVjEMwXOXZ&index=1>

Teemaõhtu. *Carte blanche*: Jaan Kross (Eesti 1988) ETV2/ERR 2015. –

http://etv2.err.ee/v/teemaohitud/teemaohitu_uras_ott_60/saated/d64d9c94-a959-4df1-a9e7-b01a0e3e7f0f

Õhtutund kirjanikuga: Jaan Kross. ERR 1986. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/ohtutund-kirjanikuga-jaan-kross>

Tekst

Lea Pild. Leitmotiivide poeetika Jaan Krossi romaanis „Keisri hull“. Keel ja Kirjandus 12. 2012. –

<http://kjk.eki.ee/ee/issues/2012/12/348>

Jaan Undusk. Eesti lugu: Jaan Kross „Keisri hull“. EPL 27.12.2008. –

<http://epl.delfi.ee/news/kultuur/eesti-lugu-jaan-kross-keisri-hull?id=51153618>

Magistritöö

Liis Ots. Jaan Krossi romaan „Keisri hull“: lugemismudelid ja nende rakendamine kooliõpikutes. TÜ

2012. – http://www.murre.ut.ee/arhiiv/naita_pilt.php?materjal=kasikiri&materjal_id=D1745&sari=D